

Μαρία Αναγνωστοπούλου

(Σχολική Σύμβουλος Π.Ε. Διδάκτωρ Σχολικής Παιδαγωγικής)

Απόψεις των φοιτητών - μελλοντικών δασκάλων για τις διαπροσωπικές σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές στη σχολική τάξη

Opinions of students /future teachers on the interpersonal relations between the educator and the students in the classroom

Abstract

This article is concerned with the experiential approach of interpersonal relations among the teachers and the pupils, in the school classes of Primary School. In the theoretical part of the article, which is supported by bibliographic sources, the interpersonal relations between teachers and pupils are analyzed and the importance of the good interpersonal relations in the school class frame is explained. Besides, the role that good relations play in the pedagogic - didactic procedure is mentioned. Especially, it is pointed out the effect of good teacher - pupils' relations on a multicultural classroom, and the contribution of the relations to the achievement of intercultural education's aims.

The target group of the research was consisted by the first year students of Primary Education Department from the University of West Macedonia. The basic aim of the study was the investigation of students' attitudes about the interpersonal relations among teacher and pupils. The method that was used in gathering the data was that of questionnaires.

According to the findings: Pleasant interpersonal relations contribute to the efficiency of the teachers' work. The main parameter that influences the interpersonal relations is the pedagogic/didactic proceedings of the teachers. Specifically, the most important actions of the teacher that contribute to the development of good relations between him and the pupils are the encouragement of pupils' actions, his humor, the use of the first name of pupils and his enthusiasm for teaching. Also, according to the students' attitudes, the good performance of pupils influences the development of good relations. On the contrary, quality of relations is not influenced so much by the social - economic conditions of pupils and by their natural appearance, which could conduce to the respect of diversion and to the promotion of equality in a multicultural classroom.

Key words: interpersonal relations, teacher, pupils

Στην έρευνα που διεξήχθη συμμετείχαν ως ερευνητικά Υποκείμενα οι πρωτοετείς φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Βασικός στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού - μαθητών στη σχολική τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο.

Τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας είναι τα εξής: Η πλειοψηφία των φοιτητών έχει την άποψη ότι: Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα του έργου του εκπαιδευτικού και ενισχύουν το αίσθημα της επαγγελματικής του επάρκειας. Επίσης, κατά την άποψη των φοιτητών, ο κύριος παράγοντας που επιδρά στις διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού - μαθητών είναι

οι παιδαγωγικές/διδασκτικές ενέργειες του εκπαιδευτικού, όπως η ενθάρρυνση των μαθητών, το χιούμορ, ο ενθουσιασμός του για το μάθημα. Ακόμη, οι φοιτητές επισημαίνουν ότι χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού όπως η ηλικία και ο τρόπος που ντύνεται, επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις του με τους μαθητές και τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων. Επιπλέον, οι φοιτητές διατυπώνουν την άποψη ότι η καλή επίδοση των μαθητών επιδρά θετικά στην ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων με τον εκπαιδευτικό. Επίσης, όπως δηλώνουν, η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων δεν επηρεάζεται σημαντικά από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των μαθητών και από τη φυσική τους εμφάνιση, τάση που θα μπορούσε να συμβάλει ευνοϊκά και σε μια πολυπολυτισμικού χαρακτήρα σχολική τάξη και να διευκολύνει την ένταξη των «διαφορετικών» μαθητών.

1. Εισαγωγή

Η σχολική τάξη είναι ο χώρος όπου υλοποιούνται οι στόχοι της μάθησης και της αγωγής. Ταυτόχρονα, η σχολική τάξη είναι και μια κοινωνική ομάδα, τα μέλη της οποίας, ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές¹, αλληλενεργούν και αναπτύσσουν διαπροσωπικές σχέσεις. Το περιεχόμενο της γνώσης και της διαπαιδαγώγησης δεν μεταφέρεται στους μαθητές αυτόματα, ούτε ομοιόμορφα σε κάθε σχολική τάξη. Η διαδικασία μετάδοσής του κινείται μέσα στο πλαίσιο των διαπροσωπικών σχέσεων, οι οποίες παρεμβαίνουν και το μετασχηματίζουν.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις βασίζονται στον τρόπο που ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές συμπεριφέρονται, στο πώς η μια πλευρά κατανοεί και ερμηνεύει τη συμπεριφορά της άλλης πλευράς και στο πώς αμφότερες οι πλευρές αντιδρούν, με βάση αυτήν την αντίληψη. Στο πλαίσιο αυτής της αλληλενέργειας αναπτύσσονται δυναμικές συσχετίσεις και επιδράσεις, που αποτυπώνουν τη μορφή και το ποιόν των διαπροσωπικών σχέσεων (Αναγνωστοπούλου, 2005: 19).

Οι διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές αποτελούν τον πυρήνα για κάθε παιδαγωγικό ενέργημα και έχουν άμεση επίδραση στη μαθησιακή και κοινωνική συμπεριφορά των μαθητών, σύμφωνα με έρευνες. Όταν οι μαθητές έλκονται από το ενδιαφέρον και τη φιλική διάθεση ενός εκπαιδευτικού, είναι αναμενόμενο και το γνωστικό αντικείμενο που διδάσκει ο εν λόγω εκπαιδευτικός να γίνει γι' αυτούς ελκυστικό και η στάση τους για τη μάθηση να βελτιωθεί, πράγμα που θα επηρεάσει θετικά την επίδοσή τους. Οι μαθητές που συμπαθούν τον εκπαιδευτικό δέχονται πρόθυμα τις προοπτικές του να τους επηρεάσει, γίνονται ενεργητικοί στις δραστηριότητες της τάξης, δεν δημιουργούν προβλήματα συμπεριφοράς. Ο εκπαιδευτικός, επίσης, νιώθει αποτελεσματικός στο έργο του και ικανοποιημένος από το επάγγελμά του. Η ουσιαστική επικοινωνία και οι συναισθηματικοί δεσμοί που αναπτύσσονται μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών διαμορφώνουν ένα ευχάριστο κλίμα, το οποίο εμπλουτίζει και συνοδεύει όλες τις δραστηριότητες της σχολικής τάξης (Thompson & Frymier, 1991: 134, McCroskey & Richmond, 1992, Birch & Ladd, 1997, Αναγνωστοπούλου, 2005: 138, Αναγνωστοπούλου, 2008: 131, King & Warren & Peart, 1988: 72, Huberman, 1992, Merrett, & Wheldall, 1993).

Η ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων του εκπαιδευτικού με τους μαθητές αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην εποχή μας, όπου το σχολείο καλείται να διαχειριστεί την εθνοπολιτισμική ποικιλία και λόγω αυτής, τις σημαντικές αλλαγές που παρατηρούνται στη

¹ Στην παρούσα εργασία, οι λέξεις Διευθυντής, εκπαιδευτικός, μαθητής κλπ. χρησιμοποιούνται με την ευρύτερη σημασία τους, περικλείουν δηλαδή και τα δύο φύλα.

σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού. Το σχολείο οφείλει να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις μιας επιτυχούς σχολικής πορείας και μιας ομαλής κοινωνικής ένταξης για όλους τους μαθητές. Ο εκπαιδευτικός θα φροντίσει να εμπλουτίσει το έργο του με διδακτικές και παιδαγωγικές πρακτικές οι οποίες θα στοχεύουν στην ομαλή συνύπαρξη και στην παροχή ίσων ευκαιριών για σχολική επιτυχία όλων των παιδιών, αναγνωρίζοντας και σεβόμενος την κοινωνική και πολιτισμική προέλευση, τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις δυνατότητες του καθενός (Cole, 1997, Lynch, 1997, Ασκούνη, 2002). Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις εξασφαλίζουν τις προϋποθέσεις για να ευδοκιμήσουν αυτές οι επιδιώξεις.

2. Αφετηρία, στόχοι, μεθοδολογία της έρευνας

Σε έρευνα που διεξήχθη το 2002 από τη γράφουσα, εξετάστηκαν οι απόψεις των ενεργεία εκπαιδευτικών ως προς τις διαπροσωπικές σχέσεις που έχουν με τους μαθητές της τάξης τους και ως προς το ρόλο που παίζουν οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις στη παιδαγωγική - διδακτική διαδικασία (Αναγνωστοπούλου, 2005).

Στην παρούσα έρευνα, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς στους φοιτητές - υποψήφιους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι θα διαμορφώσουν στο μέλλον, ως διορισμένοι πλέον εκπαιδευτικοί, το χαρακτήρα των διαπροσωπικών τους σχέσεων με τους μαθητές και θα επηρεάσουν τη ροή των αλληλεπιδράσεων εκπαιδευτικών - μαθητών, στο ελληνικό σχολείο.

Βασικός στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα), σχετικά με τις διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού - μαθητών.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών ως προς τα εξής στοιχεία των διαπροσωπικών σχέσεων εκπαιδευτικού - μαθητών: α) Τον προσδιορισμό της έννοιας των καλών διαπροσωπικών σχέσεων. β) Την επίδραση των διαπροσωπικών σχέσεων στην αποτελεσματικότητα του έργου των εκπαιδευτικών. γ) Την επίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών και των παιδαγωγικών/διδακτικών ενεργειών του εκπαιδευτικού στις διαπροσωπικές σχέσεις. δ) Την επίδραση γνωρισμάτων των μαθητών στις διαπροσωπικές σχέσεις.

Στην έρευνα συμμετείχαν 61 πρωτοετείς φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα).

Ως μέσο συλλογής των δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο, το οποίο παρατίθεται στο τέλος της εργασίας. Οι περισσότερες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ήταν κλειστού τύπου, όπου οι φοιτητές καλούνταν να επιλέξουν έως τρεις από τις προτεινόμενες επιλογές ανά ερώτηση, αριθμώντας με αξιολογική σειρά (ερωτ. 2, 3, 6, 7) ή να υπογραμμίσουν το βαθμό συμφωνίας τους με την ερώτηση, στην 5/βαθμη κλίμακα «πάρα πολύ», «πολύ», «λίγο», «πολύ λίγο», «καθόλου» (ερωτ. 4, 8).

Στις δύο ανοιχτές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (ερωτ. 1, 5) έγινε ποιοτική ανάλυση των στοιχείων. Εξετάστηκε το περιεχόμενο των απαντήσεων, εντοπίστηκαν και κατατάχθηκαν οι συχνά εμφανιζόμενες αναφορές (λέξεις και φράσεις) και εντάχθηκαν αυτές σε θεματικές ενότητες (Bliss & Monk & Ogborn, 1983, Cohen & Manion, 1997, Κελπανίδης, 1991).

Ακολούθως παρουσιάζεται αναλυτικά η εικόνα των ευρημάτων και παράλληλα γίνεται προσπάθεια ερμηνείας τους.

3. Ανάλυση δεδομένων - πορίσματα της έρευνας

Η ανάλυση και η ερμηνεία των ευρημάτων ακολουθεί τη διαδοχή των οκτώ ερωτήσεων που περιλάμβανε το ερωτηματολόγιο το οποίο κατατίθεται στο τέλος της εργασίας.

1^η ερώτηση

Στην ερώτηση αυτή, που ήταν ανοιχτή, ζητήθηκε από τους φοιτητές να οριοθετήσουν την έννοια των καλών διαπροσωπικών σχέσεων. Είναι η πιο βασική ερώτηση του ερωτηματολογίου και τα δεδομένα των απαντήσεων χρωματίζουν και νοηματοδοτούν όλα τα δεδομένα της έρευνας. Από την ανάλυση του περιεχομένου των απαντήσεων των φοιτητών προέκυψαν τέσσερις θεματικές ενότητες.

Παρουσιάζονται στη συνέχεια, ανά θεματική ενότητα, οι απαντήσεις που εμφανίστηκαν με μεγάλη συχνότητα.

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει απαντήσεις (20 συνολικά) που αποτυπώνουν τα γενικά χαρακτηριστικά των καλών διαπροσωπικών σχέσεων, όπως «σχέσεις οικείες» και «σχέσεις φιλικές» (7 απαντήσεις), που δημιουργούν «ευχάριστο» και «ζεστό κλίμα» (5 απαντήσεις), που αποπνέουν «εμπιστοσύνη» και «αίσθηση ελευθερίας» (4 απαντήσεις), που «βασίζονται στην επικοινωνία» (3 απαντήσεις) και όπου «απουσιάζει ο ανταγωνισμός» (1 απάντηση).

Στη δεύτερη ενότητα στοιχειοθετούνται οι απαντήσεις που σχετίζονται με τις ιδιότητες και τις αναμενόμενες συμπεριφορές του εκπαιδευτικού, στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων (101 απαντήσεις) (πίν. 1).

Πίνακας 1

Ιδιότητες και συμπεριφορές του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό των απαντήσεων αυτών επί του συνόλου των 101 απαντήσεων
Ενδιαφέρεται για τα προσωπικά, οικογενειακά, ψυχολογικά προβλήματα των μαθητών	12	11,9%
Είναι ικανός να διδάσκει αποτελεσματικά (δείχνει ενθουσιασμό, ενδιαφέρεται ώστε να μη πλήττουν οι μαθητές, γίνεται κατανοητός από τους μαθητές)	9	8,9%
Ενθαρρύνει τους μαθητές	8	7,9%
Κάνει διάλογο με τους μαθητές και τους παρακινεί να εκφράζουν την άποψή τους ελεύθερα, χωρίς δισταγμό	8	7,9%
Έχει χιούμορ	7	6,9%
Είναι προσιτός, πλησιάζει τους μαθητές	7	6,9%
Άλλες απαντήσεις.....	49	48,6%

Στην τρίτη ενότητα σταχυολογούνται απαντήσεις οι οποίες σχετίζονται με τον τρόπο που αισθάνονται και ενεργούν οι μαθητές, στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων (51 απαντήσεις) (πίν. 2).

Πίνακας 2

Ο τρόπος που αισθάνονται και ενεργούν οι μαθητές, στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό απαντήσεων επί του συνόλου των 51 απαντήσεων
Οι μαθητές δεν φοβούνται να πλησιάσουν τον εκπαιδευτικό, να εκφράσουν τη γνώμη τους, να προβάλουν αντιρρήσεις, να εκμυστηρευτούν τις ανησυχίες και τα προβλήματά τους	23	45,1%
Οι μαθητές εκφράζουν σεβασμό προς τον εκπαιδευτικό	6	11,8%
Οι μαθητές βλέπουν τον εκπαιδευτικό ως φίλο	5	9,8%
Άλλες απαντήσεις.....	17	16,8%

Η τέταρτη ενότητα απεικονίζει τον αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα των καλών διαπροσωπικών σχέσεων. Μέσα από τις απαντήσεις αναδεικνύεται η αμοιβαιότητα των ενεργειών και των συναισθημάτων εκπαιδευτικού - μαθητών (53 απαντήσεις) (πίν.3).

Πίνακας 3

Αμοιβαιότητα ενεργειών και συναισθημάτων εκπαιδευτικού – μαθητών, στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό απαντήσεων επί του συνόλου των 53 απαντήσεων
Αμοιβαίος σεβασμός	17	32,1%
Συνεργασία εκπαιδευτικού – μαθητών στη διεξαγωγή του μαθήματος και σε όλες τις δραστηριότητες της σχολικής τάξης	10	18,9%
Αμοιβαία κατανόηση	5	9,4%
Αμοιβαία εκτίμηση	4	7,5%
Άλλες απαντήσεις	17	16,8%

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 3, ορισμένοι φοιτητές προβάλλουν τη δυναμική παρουσία του μαθητή στη μαθησιακή διαδικασία. Ο εκπαιδευτικός δεν έχει τον κυρίαρχο ρόλο στη σχολική τάξη. Στο πλαίσιο των καλών διαπροσωπικών σχέσεων, ενέργειες και συναισθήματα είναι αμφίδρομα, φορείς και δέκτες αυτών ταυτόχρονα, ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές.

Γενικά πάντως, παρότι σημαντικό χαρακτηριστικό των καλών διαπροσωπικών σχέσεων είναι η αμοιβαιότητα (Dinkmeyer & McKay, 1980: 7), διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες απαντήσεις (101) των φοιτητών (πίνακας 1) έχουν σχέση με τις ιδιότητες και τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού προς τους μαθητές, πράγμα που δείχνει ότι, κατά την άποψη αρκετών φοιτητών, την κύρια ευθύνη για την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων φέρει ο εκπαιδευτικός, ο οποίος δημιουργεί τις βάσεις και διαμορφώνει το πλαίσιο όπου αυτές θα οικοδομηθούν (Χατζηδήμου, 2010: 136).

2^η και 3^η ερώτηση

Μέσω των ερωτήσεων αυτών διερευνήθηκαν οι απόψεις των φοιτητών σχετικά με τις επιδράσεις των διαπροσωπικών σχέσεων στο έργο του εκπαιδευτικού όπως και οι απόψεις τους σχετικά με τις επιδράσεις των διαπροσωπικών σχέσεων στην αυτοεικόνα και στα

συναισθήματα του εκπαιδευτικού. Στην ανάλυση των δεδομένων αυτών των ερωτήσεων λήφθηκε υπόψη η πρώτη προτίμηση (το ίδιο ισχύει και για τις ερωτήσεις 6^η και 7^η, οι οποίες είναι ανάλογης μορφής).

Όταν οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι καλές, ο εκπαιδευτικός νιώθει ικανοποίηση από το επάγγελμά του, όπως απαντά ποσοστό 54,1% και καταφέρνει να ασκεί επιρροή στους μαθητές, σύμφωνα με το 23%. Στην επιλογή «άλλο, τι» της 2^{ης} ερώτησης, τρεις φοιτητές συμπλήρωσαν ότι ο εκπαιδευτικός εκτιμάται από τους μαθητές και γίνεται σε αυτούς αγαπητός. Πολύ λίγοι φοιτητές συνδέουν τις καλές διαπροσωπικές σχέσεις με την πειθαρχία, ποσοστό μόνο 5% απαντά ότι οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις βοηθούν τον εκπαιδευτικό να επιβάλλει την πειθαρχία.

Όταν οι διαπροσωπικές σχέσεις δεν είναι καλές, ο εκπαιδευτικός αποκτά αρνητική στάση απέναντι στο επάγγελμά του, σύμφωνα με το 36,1% των φοιτητών, επίσης, νιώθει πλήξη και έχει στρες κατά την εκτέλεση του διδακτικού του έργου, σύμφωνα με το 29,5% και 21,3% των φοιτητών, αντίστοιχα, επιπλέον, όπως δηλώνει ένας φοιτητής στην επιλογή «άλλο, τι» της 3^{ης} ερώτησης, ο εκπαιδευτικός δεν είναι αποτελεσματικός στο διδακτικό του έργο.

4^η και 5^η ερώτηση

Στις ερωτήσεις αυτές αναζητήθηκε η επίδραση στις διαπροσωπικές σχέσεις ορισμένων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού, της ηλικίας του και του τρόπου που ντύνεται.

Σχετικά με την ηλικία του εκπαιδευτικού, οι περισσότεροι φοιτητές (ποσοστό 62,3%) εκτιμούν ότι οι νέοι κυρίως εκπαιδευτικοί, ηλικίας έως 30 ετών, ευνοούν πάρα πολύ την ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων με τους μαθητές. Οι νεότεροι εκπαιδευτικοί είναι αυθόρμητοι, εκδηλωτικοί, προσεγγίζουν τα ενδιαφέροντα και κατανοούν τις ανησυχίες των μαθητών, λόγω του ότι δεν απέχουν ηλικιακά πολύ από αυτούς (Huberman, 1993: 11, 12). Όμως, δεν αποκλείεται, κατά την άποψή μας, και μεγάλοι σε ηλικία εκπαιδευτικοί να έχουν το ενδιαφέρον και τις ικανότητες να αναπτύξουν καλές σχέσεις με τους μαθητές, πιθανόν έτσι να σκέφτονται και τέσσερις φοιτητές, οι οποίοι έκαναν την τοποθέτηση ότι «η ηλικία των εκπαιδευτικών δεν αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων».

Στη σχετική με το ντύσιμο του εκπαιδευτικού ερώτηση ανοιχτού τύπου, ζητήθηκε από τους φοιτητές να περιγράψουν τον τρόπο που θα ντύνονταν όταν γίνουν εκπαιδευτικοί, ώστε με το ντύσιμό τους να καταφέρουν να επηρεάσουν τους μαθητές θετικά απέναντί τους. Παρότι τέθηκε ο περιορισμός «να απαντήσουν στην ερώτηση αυτή μόνο αν θεωρούν ότι το ντύσιμο του εκπαιδευτικού επηρεάζει τους μαθητές», όλοι οι φοιτητές απάντησαν. Σε μεγάλο ποσοστό αναφορών οι φοιτητές επισημαίνουν ότι ως εκπαιδευτικοί θα αποφεύγουν το προκλητικό ντύσιμο, γιατί οι μαθητές θα αποσπώνται από το μάθημα και δεν θα τους σέβονται, γράφουν μάλιστα ορισμένες φοιτήτριες, *όχι φούστες που να αφήνουν ακάλυπτα «κομβικά σημεία», όχι ανοιχτές μπλούζες*. Στις περισσότερες αναφορές των φοιτητών προτείνεται το απλό, λιτό, casual ντύσιμο (*τζιν, σπορτέζ, σπορ σακάκια...*, για να μη νιώθουν τα παιδιά την απόσταση της ηλικίας από τον εκπαιδευτικό, για να αισθάνονται πιο άνετα, πιο κοντά στον εκπαιδευτικό... Αρκετοί επίσης φοιτητές δίνουν αναφορές για τα χρώματα των ενδυμάτων, που θα πρέπει να είναι *ζωντανά, φωτεινά, έντονα, ανοιχτά και όχι γκρι, μπεζ, μαύρα, γιατί τα ανοιχτά χρώματα δημιουργούν χαρούμενη ατμόσφαιρα...*

6^η και 7^η ερώτηση

Με το περιεχόμενο αυτών των ερωτήσεων επιχειρήθηκε να διερευνηθεί ποιες διδακτικές και παιδαγωγικές ενέργειες του εκπαιδευτικού είναι δυνατόν να επηρεάσουν, θετικά ή αρνητικά, τις διαπροσωπικές του σχέσεις με τους μαθητές, κατά την άποψη των φοιτητών.

Όπως προέκυψε από τις απαντήσεις, οι ενέργειες του εκπαιδευτικού που συμβάλουν περισσότερο στην ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων με τους μαθητές είναι: Η ενθάρρυνση των μαθητών, ώστε να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους (όπως προτείνει ποσοστό 24,6%), το χιούμορ του εκπαιδευτικού (ποσοστό 21,3%), η προσφώνηση των μαθητών από τον εκπαιδευτικό με τα μικρά τους ονόματα (ποσοστό 19,7%) και ο ενθουσιασμός του εκπαιδευτικού για το μάθημα (ποσοστό 18%). Η ενθάρρυνση θεωρείται μία από τις βασικές παιδαγωγικές δεξιότητες του εκπαιδευτικού, που κινητοποιεί τους μαθητές και δημιουργεί κλίμα οικειότητας (Χατζηδήμου, 1997: 225, Schmuck & Schmuck, 1983: 45). Επίσης, ο ενθουσιασμός του εκπαιδευτικού ενεργοποιεί τα μαθησιακά κίνητρα (Bettencourt, 1983), η εκφώνηση των μαθητών με τα μικρά τους ονόματα ενισχύει την αυτοεκτίμησή τους (Fontana, 1988: 332), το χιούμορ αμβλύνει την ένταση του μαθήματος (Stebbins, 1980) και γενικότερα, όλες αυτές, οι προτεινόμενες από τους φοιτητές ενέργειες, εμπλουτίζουν τις αλληλεπιδράσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές.

Στην επιλογή «άλλο, τι», δύο φοιτητές προσέθεσαν ότι στις διαπροσωπικές σχέσεις μπορεί να συμβάλουν σημαντικά και οι συναντήσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές εκτός σχολείου, όπου θα συζητούνται θέματα που ενδιαφέρουν ή προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές όπως και η συμμετοχή του εκπαιδευτικού στα εκτός της τάξης ομαδικά παιχνίδια των μαθητών. Οι επαφές αυτού του τύπου, εκτιμούμε ότι ανοίγουν διόδους επικοινωνίας και συναισθηματικής επαφής.

Οι ενέργειες του εκπαιδευτικού που δυσκολεύουν την ανάπτυξη των σχέσεων του με τους μαθητές είναι κυρίως τα αντιπαιδαγωγικά σχόλια, τα σχετικά με τις λανθασμένες ενέργειες (απαντήσεις, ασκήσεις κλπ.) των μαθητών, σύμφωνα με τις απαντήσεις ποσοστού 37,7% των φοιτητών και η μονότονη διδασκαλία, όπως δήλωσε ποσοστό 31,1%. Τα αντιπαιδαγωγικά σχόλια θίγουν την αξιοπρέπεια των μαθητών, ιδιαίτερα όταν εκφράζονται ενώπιον των συμμαθητών τους και πιθανόν να αποτελούν αιτία αντίδρασης και δημιουργίας αρνητικής στάσης απέναντι στον εκπαιδευτικό, οπότε επέρχεται η ρήξη των διαπροσωπικών σχέσεων. Επίσης και όταν ο εκπαιδευτικός διδάσκει μονότονα, όταν δηλαδή επαναλαμβάνεται καθημερινά με το ίδιο στυλ και τις ίδιες στερεότυπες ενέργειες, οι μαθητές μπορεί να τον απαξιώσουν (Αναγνωστοπούλου, 2005: 165).

8^η ερώτηση

Με την 8^η ερώτηση αναζητήθηκε η άποψη των φοιτητών σχετικά με το βαθμό που ορισμένα γνωρίσματα των μαθητών, η επίδοση, η φυσική εμφάνιση και η οικογενειακή κατάσταση (κοινωνική, οικονομική κλπ.) επηρεάζουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις με τον εκπαιδευτικό, θετικά ή αρνητικά. Τα συγκεκριμένα γνωρίσματα των μαθητών έχουν μελετηθεί από αρκετούς ερευνητές, προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδρασή τους στη στάση και στη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, οι εκπαιδευτικοί, σε μεγάλο ποσοστό, ευνοούν τους μαθητές υψηλής επίδοσης (π.χ. Weinsten, 2002: 105, Ξανθάκου & Ανδρεαδάκη & Καίλα, 1995), δείχνουν αυξημένο ενδιαφέρον για τους μαθητές με ωραία φυσική εμφάνιση, κυρίως στις πρώτες επαφές μαζί τους (π.χ. Richmond & McCroskey & Payne, 1991: 53, Ritts & Patterson & Tubbs, 1992, Παπάνη & Παλαιολόγου, 2002), δεν επηρεάζονται όμως ιδιαίτερα από το υψηλό ή χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών (π.χ. Alexander & Entwisle & Thompson, 1987, Αναγνωστοπούλου, 2005: 177, Αναγνωστοπούλου & Μανιάτη:

2006). Οι φοιτητές, σε υψηλό ποσοστό, συμβαδίζουν με την εικόνα των ερευνητικών ευρημάτων, όσον αφορά στην επίδοση και την οικογενειακή κατάσταση των μαθητών. Ποσοστό 42,6% έχει την άποψη ότι η επίδοση των μαθητών επηρεάζει πολύ το πλαίσιο των διαπροσωπικών σχέσεων και ποσοστό 47,5% ότι η οικογενειακή κατάσταση δεν επηρεάζει καθόλου. Όσον αφορά στη φυσική εμφάνιση, αρκετά υψηλό ποσοστό φοιτητών, 41%, απαντά ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις δεν επηρεάζονται καθόλου από αυτή.

4. Διαπιστώσεις - Προτάσεις

Με βάση τα ευρήματα της έρευνας αυτής, οι βασικές διαπιστώσεις, σε συνάρτηση και με τους ερευνητικούς στόχους, είναι οι εξής:

Οι πρωτοετείς φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα) αποδίδουν στην έννοια των καλών διαπροσωπικών σχέσεων χαρακτηριστικά αλληλεπίδρασης. Αναδεικνύουν την αμοιβαιότητα των συναισθημάτων εκπαιδευτικού - μαθητών και υπογραμμίζουν την αμφίδρομη ροή των ενεργειών των δύο πλευρών. Ιδιαίτερα όμως τονίζουν ότι ο εκπαιδευτικός είναι ο κύριος φορέας ανάπτυξης των διαπροσωπικών σχέσεων.

Αναγνωρίζουν, επίσης, οι φοιτητές, ότι οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές ενισχύουν σε αυτόν το αίσθημα της επαγγελματικής του επάρκειας και προάγουν την ικανότητά του να ασκεί επιρροή στους μαθητές. Αντίθετα, δηλώνουν ότι η έλλειψη καλών διαπροσωπικών σχέσεων μειώνει την αυτοεκτίμηση του εκπαιδευτικού, καλλιεργεί αίσθημα αναποτελεσματικότητας σχετικά με το έργο του, προκαλεί ανία και δημιουργεί στρες.

Ακόμη, οι φοιτητές επισημαίνουν ότι χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού όπως η ηλικία και ο τρόπος που ντύνεται, οι θετικές ενέργειές του όπως η ενθάρρυνση, η φιλική προσέγγιση των μαθητών, το χιούμορ, ο ενθουσιασμός για το μάθημα ή οι αρνητικές ενέργειές του όπως τα αντιπαιδαγωγικά σχόλια προς τους μαθητές και η μονότονη διδασκαλία επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις του με τους μαθητές και πρωτοστατούν στη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων. Από τις θετικές ενέργειες του εκπαιδευτικού ιδιαίτερα οι φοιτητές προβάλλουν την ενθάρρυνση ως «τεχνική» σύσφιξης των διαπροσωπικών σχέσεων. Ως εκ τούτου εκτιμούμε ότι θα ήταν σκόπιμο να εξασκηθούν οι φοιτητές στη χρήση της ενθάρρυνσης, κατά την περίοδο της πρακτικής τους άσκησης και να την αξιοποιήσουν στην τάξη τους, όταν διοριστούν.

Επιπλέον, οι φοιτητές διατυπώνουν την άποψη ότι η καλή επίδοση των μαθητών επιδρά θετικά στην ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων με τον εκπαιδευτικό. Επίσης, όπως δηλώνουν, η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων δεν επηρεάζεται σημαντικά από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των μαθητών και από τη φυσική τους εμφάνιση. Η τάση αυτή θα μπορούσε να συμβάλει ευνοϊκά και σε μια πολυπολυτισμικού χαρακτήρα σχολική τάξη και να διευκολύνει την ένταξη των «διαφορετικών» μαθητών (Αναγνωστοπούλου & Μανιάτη, 2006).

Η έρευνα αυτή περιορίζεται στο περιγραφικό επίπεδο, δεδομένου ότι είναι μικρό το δείγμα και τα ευρήματα δεν είναι γενικεύσιμα, θα μπορούσαν όμως αυτά να υποδείξουν ή και να χαράξουν την κατεύθυνση μελλοντικών ερευνητικών στόχων. Πέρα από τις απόψεις φοιτητών ή εκπαιδευτικών, σημαντικό θα ήταν να αποτυπωθεί, μέσα από ερευνητικές διαδικασίες, τι ισχύει στην πραγματικότητα στις σχολικές τάξεις του ελληνικού σχολείου, ποιο είναι το είδος και το ποιόν των διαπροσωπικών σχέσεων εκπαιδευτικού - μαθητών και επιπλέον, να αναδειχθεί κατά πόσο και αν οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού -

μαθητών διαφοροποιούνται, ανάλογα με τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, στις σχολικές τάξεις με πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αναγνωστοπούλου, Μ., *Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη σχολική τάξη*, Α/φοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2005.
- Αναγνωστοπούλου, Μ. / Μανιάτη, Ε., «Απόψεις των εκπαιδευτικών για την κοινωνική πολυμορφία και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση», στο Δ. Χατζηδήμου / Χ. Βιτσιλάκη (επιμ.), *Πρακτικά 1Α' Διεθνούς Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος: Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*, σσ. 713 - 720, Α/φοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2006.
- Αναγνωστοπούλου, Μ., *Το ζήτημα της πειθαρχίας στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην πρόληψη της απείθαρχης συμπεριφοράς των μαθητών*, Α/φοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2008.
- Ασκούνη, Ν., «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Μια ανοιχτή συζήτηση», περ. *Γέφυρες*, τ. 7, 2002, σσ. 22 - 27.
- Cohen, L. & Manion, L., *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* (μτφρ. Χ. Μητσοπούλου & Μ. Φιλοπούλου), Έκφραση, Αθήνα, 1997.
- Cole, M. «Διδάσκοντας και μαθαίνοντας για το ρατσισμό: Μια κριτική της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης στη Βρετανία», στο Sohan Modgil κ.ά. (επιμ.), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμός - Προοπτικές*, Ελληνικά Γράμματα, 1997, σσ. 197 - 234.
- Κελπανίδης, Μ., *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της παιδαγωγικής έρευνας*, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη, 1991.
- Lynch, J., «Μια αρχική τυπολογία των προοπτικών για την εξέλιξη του προσωπικού στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών», στο Sohan Modgil κ.ά. (επιμ.), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμός - Προοπτικές*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997, σσ. 235 - 260.
- Ξανθάκου, Γ. & Ανδρεαδάκη, Ν. & Καΐλα Μ., «Η λογική της σχολικής αποτυχίας», στο Μ. Καΐλα, *Η σχολική αποτυχία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995, σσ. 34 - 73.
- Παπάνη, Ε. & Παλαιολόγου, Ν., «Η εξωτερική εμφάνιση των μαθητών ως παράγοντας αιτιακής απόδοσης παραπτωματικής συμπεριφοράς από τους εκπαιδευτικούς κατά την παιδαγωγική διαδικασία», περ. *Επιστήμες της Αγωγής*, 2, 2002, σσ. 115 - 130.
- Χατζηδήμου, Δ., *Η μικροδιδασκαλία στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών*, Α/φοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1997.
- Χατζηδήμου, Δ., *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, Α/φοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2010.

Ξενόγλωσση

- Alexander, K. & Entwisle, D. & Thompson, M., «School performance, status relations and the structure of sentiment: Bringing the teacher back», *American Sociological Review*, 52, 1987, pp. 670 - 679.
- Bettencourt, E., «Effects of teacher enthusiasm training on student on task behavior and achievement», *American Educational Research Journal*, 20, 1983, pp. 435 - 450.
- Birch, S. & Ladd, G., «The teacher – child relationships and children early school adjustment», *Journal of School Psychology*, 35, 1997, pp. 61 – 79.

- Bliss, J. & Monk, M. & Ogborn, J., *Qualitative data for Educational Research* Croom Helm, London, 1983.
- Dinkmeyer, D. & McKay, G., *Systematic training for effective teaching*. Circle Pines, U.S.A, 1980.
- Fontana, D., *Psychology for teachers*, Macmillan Publishers, London, 1988.
- Huberman, M., «Teacher development and instructional mastery», in A. Hargreaves & M. Fullan (eds.), *Understanding teacher development*, Teachers College Press, New York, 1992, pp. 122 – 141.
- Huberman, M., *The lives of teachers*, Teachers Collage Press, London, 1993.
- King, A. & Warren, W. & Peart, M., *The teaching experience*, OISE Press, Toronto, 1988.
- McCroskey, J. & Richmond, V., «Increasing teacher influence through immediacy», in V. Richmond & J. McCroskey (eds.), *Power in the classroom*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey, 1992, pp. 101 - 119.
- Merrett, F. & Wheldall, K., «How do teachers learn to manage classroom behavior?», *Educational Studies*, 19 (1), 1993, pp. 91 - 107.
- Richmond, V. & McCroskey, J. & Payne, S., *Nonverbal behavior in interpersonal relations*, Prentice Hall, New Jersey, 1991.
- Ritts, V. & Patterson, M. & Tubbs, M., «Expectations, impressions and judgment of physically attractive students: A review», *Review of Educational Research*, 62 (4), 1992, pp. 419 - 422.
- Schmuck, R. & Schmuck, P., *Group processes in the classroom*, Wm. C. Brown Company Publishers, Iowa, 1983.
- Stebbins, R., «The role of humor in teaching», in P. Woods (ed.), *Teacher strategies - Explorations in the sociology of school*, Croom Helm, London, 1980, pp. 85 – 97.
- Thompson, C. & Frymier, A., *Affinity seeking in the classroom: its impact on teacher credibility, student motivation and learning*, Holt, Rinehart Winston Inc., Chicago, 1991.
- Weinster, R., *Reaching higher. The power of expectations in schooling*, Harvard University Press, Cambridge, 2002.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Πώς εννοείς τις καλές διαπροσωπικές σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές; Κάνε μια σύντομη περιγραφή στο κενό φύλλο.
2. Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές συντελούν κυρίως: (Μια ως τρεις απαντήσεις, με σειρά προτεραιότητας: α = πρώτη προτίμηση, β = δεύτερη προτίμηση, γ = τρίτη προτίμηση)
 - 1 Ο εκπαιδευτικός να εκτιμάται από τους συναδέλφους του
 - 2 Ο εκπαιδευτικός να εκτιμάται από τους γονείς
 - 3 Ο εκπαιδευτικός να επιβάλλει την πειθαρχία στους μαθητές
 - 4 Ο εκπαιδευτικός να νιώθει ικανοποίηση από το επάγγελμά του
 - 5 Ο εκπαιδευτικός να ασκεί επιρροή στους μαθητές
 - 6 Άλλο, τι;
3. Η έλλειψη καλών διαπροσωπικών σχέσεων του εκπαιδευτικού με τους μαθητές έχει ως αποτέλεσμα κυρίως: (Μια ως τρεις απαντήσεις, με σειρά προτεραιότητας: α = πρώτη προ-

τίμηση, β = δεύτερη προτίμηση, γ = τρίτη προτίμηση)

- 1 Ο εκπαιδευτικός να έχει στρες κατά την εκτέλεση του διδακτικού του έργου
- 2 Ο εκπαιδευτικός να νιώθει πλήξη κατά την εκτέλεση του διδακτικού του έργου
- 3 Ο εκπαιδευτικός να μη νιώθει ψυχικά ισορροπημένος
- 4 Ο εκπαιδευτικός να νιώθει ότι «απειλείται» από τους μαθητές
- 5 Ο εκπαιδευτικός να αποκτά αρνητική στάση απέναντι στο επάγγελμά του
- 6 Άλλο, τι;

4. Σε ποιο βαθμό τα παρακάτω χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού ευνοούν την ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων με τους μαθητές; (Μια απάντηση, σε κάθε περίπτωση)

	Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Πολύ λίγο	Καθόλου
1 Ο εκπαιδευτικός ηλικίας έως 30 ετών					
2 Ο εκπαιδευτικός ηλικίας από 31 έως 45 ετών					
3 Ο εκπαιδευτικός ηλικίας από 46 ετών και πάνω					

5. Αν νομίζεις ότι το ντύσιμό σου μπορεί να επηρεάσει τους μαθητές, να περιγράψεις πώς θα ντύνεσαι, ώστε οι μαθητές να επηρεαστούν θετικά απέναντί σου. Κάνε μια σύντομη περιγραφή στο κενό φύλλο.

6. Ποια από τα παρακάτω συμβάλλουν περισσότερο, στην ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων του εκπαιδευτικού με τους μαθητές; (Μια ως τρεις απαντήσεις, με σειρά προτεραιότητας: α = πρώτη προτίμηση, β = δεύτερη προτίμηση, γ = τρίτη προτίμηση)

- 1 Το χιούμορ του εκπαιδευτικού
- 2 Ο ενθουσιασμός του εκπαιδευτικού για το μάθημα
- 3 Η υπομονή του εκπαιδευτικού
- 4 Η συνέπεια του εκπαιδευτικού στις υποσχέσεις του
- 5 Η ενθάρρυνση των μαθητών από τον εκπαιδευτικό, ώστε να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους
- 6 Ο έπαινος του εκπαιδευτικού προς τους μαθητές
- 7 Η οργάνωση από τον εκπαιδευτικό δραστηριοτήτων, όπως: πολιτιστικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, περιβαλλοντικά προγράμματα κ.λπ.
- 8 Η προσφώνηση των μαθητών από τον εκπαιδευτικό με τα μικρά τους ονόματα
- 9 Άλλο, τι;

7. Ποια από τα παρακάτω δυσκολεύουν περισσότερο, την ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων του εκπαιδευτικού με τους μαθητές; (Μια ως τρεις απαντήσεις, με σειρά προτεραιότητας: α = πρώτη προτίμηση, β = δεύτερη προτίμηση, γ = τρίτη προτίμηση)

- 1 Η ασαφής διδασκαλία του εκπαιδευτικού
- 2 Η μονότονη διδασκαλία του εκπαιδευτικού
- 3 Τα αντιπαιδαγωγικά σχόλια του εκπαιδευτικού, τα σχετικά με τις λανθασμένες ενέργειες (απαντήσεις, ασκήσεις κλπ.) των μαθητών
- 4 Ο εκνευρισμός του εκπαιδευτικού
- 5 Η δυσθυμία του εκπαιδευτικού

- 6 Η τυπική στάση του εκπαιδευτικού προς τους μαθητές
7 Άλλο, τι;

8. Σε ποιο βαθμό τα παρακάτω επηρεάζουν (αρνητικά ή θετικά), τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσει ο εκπαιδευτικός με τους μαθητές της τάξης του; (Μια απάντηση, σε κάθε περίπτωση)

	Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Πολύ λίγο	Καθόλου
1 Η επίδοση των μαθητών					
2 Η φυσική εμφάνιση των μαθητών					
3 Η οικογενειακή κατάσταση των μαθητών (κοινωνική, οικονομική κλπ.)					